

Вплив гідромеліоративного будівництва на природне середовище південних районів України

Л. І. Бахтіарова

*Чорноморський біосферний заповідник НАН України, Гола Пристань;
Bahtiarova.L.I@nas.gov.ua*

Меліорації суттєво впливають на ландшафти країни, спричиняючи зміни у всіх елементах природного комплексу. В першу чергу це стосується зрошення, яке спричиняє найбільш глибокі та різкі зміни в навколишньому середовищі.

У південних регіонах України бурхливий розвиток зрошуваного землеробства розпочався з прийняттям 20 вересня 1950 р. Постанови Кабінету Міністрів СРСР № 4000 «Про будівництво Каховської гідроелектростанції на Дніпрі...». Регулярне зрошення на Краснознам'янській зрошувальній системі розпочато 1956 р. після будівництва Каховського водосховища, Північно-Кримського та Краснознам'янського магістральних каналів. Систему здали в експлуатацію 1963 р. Магістральний канал і зрошувальна мережа побудовані у земляному руслі без протифільтраційного захисту. Почалися величезні втрати води, коефіцієнт корисної дії каналів становив 0,43–0,62. Це спричинило значне підвищення рівня ґрунтових вод, розвиток процесів заболочення, засолення, падіння родючості ґрунтів.

Для збереження природної родючості земель з 1966 р. розпочалося будівництво колекторно-дренажної системи та горизонтального дренажу – одного з меліоративних заходів, що забезпечує зниження рівня ґрунтових вод та запобігає заболоченню і вторинному засоленню зрошуваних та прилеглих до них земель. Проте, ці заходи не призвели до покращення гідромеліоративної ситуації в регіоні. Необхідні були дієвіші заходи, і 1967 р. розпочато будівництво вертикального дренажу на території Краснознам'янської зрошувальної системи. Перші свердловини призначалися для захисту населених пунктів від підтоплення. Потім почали будівництво лінійного (уздовж Краснознам'янського магістрального каналу) і систематичного вертикального дренажу по всій системі. Станом на 1974 р. побудовано 296 свердловин, і будівництво тривало.

Вертикальний дренаж на КЗС призвів до зниження рівня ґрунтових вод, сприяв розсоленню ґрунтів і зниженню мінералізації верхнього шару ґрунтових вод. Дамби зрошувальних та скидних каналів вертикального дренажу засаджували деревами. Використання деревних насаджень з дренажною метою було доцільним в умовах півдня України, оскільки дальність впливу лісосмуги досягала до 200 м. В лісосмугах вздовж каналів сформувався своєрідний фауністичний комплекс. Звичайними постійними мешканцями є лісові та польові миші, звичайний та водяний вужі, ящірка прудка. Мешкають також еврибіонтні, адаптовані до антропогенного фактора види: полівки, ховрахи, лисиці.